

Päivi Hietaniemi

LEIKKI JOKAISEN LAPSEN OIKEUTENA

Leikin mahdollistuminen varhaiskasvatusikäisten lasten
arjessa

TIIVISTELMÄ

Päivi Hietaniemi: Leikki jokaisen lapsen oikeutena
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Kasvatustieteiden kandidaatinohjelma, varhaiskasvatus
Joulukuu 2023

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, millaisiin asioihin huomiota kiinnittämällä varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa voidaan turvata jokaisen lapsen oikeus leikkiin. Tavoitteena oli tutkia, millaisia pedagogisia keinoja leikin tukemiseen voidaan käyttää. Inklusiivinen varhaiskasvatus ja esiopetus korostavat jokaisen lapsen oikeutta toimia ja osallistua tasavertaisesti leikkimiseen omassa ympäristössään. Aiempien tutkimusten mukaan oikeus ei aina toteudu, varsinkaan niiden lasten kohdalla, joiden on havaittu tarvitsevan leikkiin liittymiseen tai leikin onnistumiseen tukea.

Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Tutkimusaineisto kerättiin haastattelemalla kolmea varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen ympäristössä työskentelevää varhaiskasvatuksen erityisopettajaa. Kerätty aineisto analysoitiin laadullisen sisällönanalyysin menetelmällä.

Tutkimustuloksina aineistosta nousi esiin viisi pääluokkaa, joiden huomioonottaminen leikin mahdollistumisessa varhaiskasvatus- ja esiopetusympäristössä on merkityksellistä. Näitä pääluokkia kuvasivat 1) turvallinen ympäristö, johon jokainen lapsi tuntee kuuluvansa, 2) lasten osallisuuden ja mielenkiinnon kohteiden huomioon ottaminen, 3) aikuisen läsnäolo ja mukana leikkiminen, 4) toimintakulttuuri, joka tukee, arvostaa ja kehittää leikkiä sekä 5) leikkivälineet ja -ympäristö, jotka mahdollistavat leikin.

Leikin mahdollistumisen tukemiseen käytettäviä pedagogisia keinoja nousi tutkimuksessa esiin seitsemässä pääluokassa. Näitä pedagogisia ja inklusiivisuutta vahvistavia keinoja olivat aineiston pohjalta 1) aikuisen osallistuminen leikkiin, 2) havainnoiminen ja lasten vahvuuksien, sekä tuen tarpeiden tiedostaminen 3) leikin etukäteen suunnittelu, 4) leikkitilojen rajaaminen, 5) ohjatut ja strukturoidut leikit, 6) pienryhmätoiminta ja 7) kuvatuki, sekä leikin sanoittaminen.

Tutkimuksen johtopäätöksenä vahvistui ajatus leikin tukemisen merkityksellisyydestä kaikkien lasten kohdalla ja aikuisen tärkeästä roolista leikin mahdollistajana. Leikin mahdollistumiseen vaikuttavien tekijöiden huomioiminen varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen arjen työssä on merkityksellistä inklusiivisen varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen toteutumista tavoiteltaessa. Leikin mahdollistumiseen on olemassa useita tukikeinoja, joiden huomioonottaminen ja käyttäminen arjessa mahdollistaa jokaisen lapsen osallistumisen yhteiseen leikkiin.

Avainsanat: leikki, inklusiivisuus, pedagogiset keinot tukea leikkiä

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	4
2	TEORIA JA KESKEISET KÄSITTEET	5
2.1	LEIKKI	5
2.2	AIKUISEN TUKEA LEIKISSÄ.....	8
2.3	TUEN TARVE	10
2.4	INKLUSIIVISUUS.....	12
3	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	14
3.1	TUTKIMUSONGELMA JA -KYSYMYKSET	14
3.2	AINEISTON KERUU.....	14
3.3	AINEISTON KÄSITTELY JA ANALYYSI	16
4	TULOKSET	18
4.1	LEIKIN MAHDOLLISTUMINEN VARHAISKASVATUKSESSA JA ESIOPETUKSESSA	18
4.2	PEDAGOGISET KEINOT TUKEA LEIKKIÄ INKLUSIIVISUUS HUOMIOON OTTAEN	24
5	TULOSTEN TARKASTELU	30
5.1	TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUDEN ARVIOINTI	30
5.2	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	31
	LÄHTEET	34
	LIITTEET	39
	LIITE 1: HAASTATTELUKYSYMYKSET	39
	LIITE 2: TUTKIMUKSEN TULOKSET TAULUKOINA.....	40

1 JOHDANTO

Leikki on jokaisen lapsen oikeus (Yleissopimus lasten oikeuksista, 1991, 31§). Leikkiminen on olennainen osa varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen arkea. Aiempien tutkimusten mukaan leikkiminen koetaan varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa merkitykselliseksi, mutta leikin mahdollistuminen ja leikkiin mukaan pääseminen ei kuitenkaan ole itsestäänselvyys (Juutilainen ym., 2021; Repo ym., 2019; Helenius & Lummelahti, 2019; Koivula & Laakso, 2022). Moni lapsi tarvitsee leikkimiseen aikuisen apua, ohjausta ja tukea. Elokuussa 2022 varhaiskasvatuslakiin tullut lapsen tukea vahvistava muutos (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2023) on osaltaan varmistamassa jokaisen varhaiskasvatusikäisen lapsen oikeutta saada tarvitsemaansa tukea leikkitilanteisiin.

Tässä tutkimuksessa nostetaan esiin huomioita leikin mahdollistumiseen vaikuttavista tekijöistä varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen arjessa. Tutkimuksen teoria avaa varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen näkökulmaan rajaten käsitteitä leikki, aikuisen tuki leikissä, tuen tarpeet ja inklusiivisuus. Käsitteiden kanssa yhteen nivoutuneet tutkimuskysymykset nostavat tarkasteluun leikin mahdollistumista ja pedagogisia keinoja, joiden avulla leikkiä voidaan tukea. Huomio kiinnitetään leikin toteutumiseen inklusiivisten periaatteiden mukaisesti.

Tutkimuksen aineisto on koottu lasten tuen asiantuntijoina toimivien varhaiskasvatuksen erityisopettajien haastatteluista. Haastattelut on analysoitu laadullisella sisällönanalyysillä. Aineiston pohjalta syntyneet johtopäätökset tukevat leikin tärkeää ja kokonaisvaltaista roolia varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. Aikuisen merkitys leikkien tukijana, mahdollistajana ja yhdessä leikkijänä koetaan tärkeäksi. Leikin tukemiseen on olemassa useita pedagogisia keinoja, joiden konkreettinen kirjaaminen työn tavoitteiksi ja toimenpiteiksi on merkityksellistä. Aineiston pohjalta nousee esiin yhteisestä leikistä syntyvän ilon merkitys ja vahva tahtotila mahdollistaa jokaisen lapsen osallisuus leikkeihin.

2 TEORIA JA KESKEISET KÄSITTEET

Tutkimuksen teoria ja keskeiset käsitteet muodostuvat leikin, sekä leikkiä tukevan ja inklusiivisuutta huomioivan varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen ympärille. Tutkimuksen pääpaino on niiden lasten leikissä, jotka tarvitsevat leikkiin mukaan pääsemiseen tai leikkien sujumiseen aikuisen tukea. Keskeiset käsitteet ja tutkimuksen teoriapohja rakentuvat käsitteiden leikki, aikuisen tuki leikissä, tuen tarve ja inklusiivisuus varaan.

2.1 *Leikki*

Leikkiä on tutkittu paljon ja sitä voidaan tarkastella monesta eri näkökulmasta. Leikkiä voidaan tarkastella muun muassa yksilöllisenä ilmiönä, sosiaalisena ilmiönä tai pedagogisena ilmiönä (Pursi, 2019). Tässä tutkimuksessa mielenkiinto kohdistuu leikin mahdollistumiseen varhaiskasvatus- ja esiopetusympäristössä. Varhaiskasvatus ja esiopetus muodostavat ympäristön, jossa lasten ja aikuisten välisen yhteisön säännöt ja toimintakulttuuri asettavat leikille omat ehtonsa (Lehtinen & Koivula, 2022). Näiden ympäristöjen näkökulmasta on luontevaa tarkastella leikkiä pedagogisena ja sosiaalisena ilmiönä.

Leikkiin sisältyvä pedagoginen näkökulma painottuu varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. Varhaiskasvatuslain (2018, 2§) mukaan varhaiskasvatus muodostuu pedagogiikkaa painottavasta suunnitelmallisesta ja tavoitteellisesta opetuksesta, hoidosta ja kasvatuksesta. Leikki on pedagoginen keino, jolla voidaan edistää jokaisen lapsen kehittymistä (Helenius & Lummelahti, 2018). Leikki on tärkeää lapsen kokonaisvaltaiselle oppimiselle, kehitykselle ja hyvinvoinnille (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2022; Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet, 2014; Koivula & Laakso, 2022). Varhaiskasvatusta ja esiopetusta ohjaavat asiakirjat korostavat leikin merkitystä. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet toimivat viitekehyksinä, pedagogisina suuntaviivoina ja reunaehtoina

varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen toiminnan tavoitteille ja sisällöille (Salminen & Poikonen, 2022). Helenius ja Lummelahti (2018) kuvaavat toiminnalle asetettuja tavoitteita voitavan saavuttaa leikin avulla.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2022) ja Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014) leikkiä kuvataan yhteiseksi tekemiseksi, iloa tuottavaksi toiminnaksi ja eri oppimisen osa-alueet läpileikkaavaksi kokonaisuudeksi. Varhaiskasvatuksen laatua tutkivan Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen mukaan leikki toteutuu hyvin ja on yksi suomalaisen varhaiskasvatuksen vahvuuksista (Juutilainen ym., 2021; Repo ym., 2019). Repo ym. (2019) kuvaavat leikin olevan arvostettua. Lapsille järjestetään aikaa ja mahdollisuuksia leikkiin. Tästä huolimatta kaikki lapset eivät aina pääse mukaan leikkeihin. (Repo ym., 2019). Kansallisen arviointikeskuksen raporttien mukaan erityistä huomiota tulisi kiinnittää viisivuotiaiden ja sitä vanhempien lasten mahdollisuuksiin omaehtoiseen ja ohjattuun leikkiin, sekä monipuoliseen oppimisen osa-alueita yhdistelevään leikkiin (Juutilainen ym., 2021).

Leikkiin liittyy aina muoto ja toiminta, jonka kautta se tunnustetaan leikiksi (Vuorisalo, 2019). Vuorisalon (2019) mukaan leikin voidaan ajatella olevan asennoitumista tekemiseen, tarinan kertomista ja uskomista kuvitteelliseen todellisuuteen. Leikin merkitys ja muodot vaihtelevat lapsilla kehitysvaiheiden, persoonallisuuden ja muiden tekijöiden mukaan, mutta leikin merkityksellisyys ja yhteys hyvinvointiin on aina olemassa (Jantunen ym., 2019). Wimanin (2022) mukaan hyvinvointi ja oppiminen kietoutuvat vahvasti toisiinsa. Hyvinvointi rakentaa perustan, jonka varassa oppimista voi tapahtua (Wiman, 2022).

Kallinen ym. (2021) kuvaavat neljää narratiivia, joiden kautta lapsen hyvinvointi rakentuu. Heidän mukaansa hyvinvointi rakentuu turvallisuuden, kuulluksi ja ymmärretyksi tulemisen, tietämisen ja päätöksenteon, sekä aktiivisen osallisuuden ja toimijuuden kautta (Kallinen ym., 2021). Leikki rakentuu näiden hyvinvointia lisäävien tekijöiden varaan. Leikissä rakennetaan ja vahvistetaan hyvinvointia lisääviä tekijöitä. Leikin yhteys hyvinvointiin, ja sitä kautta oppimiseen, on merkityksellistä.

Turja ja Vuorisalo (2019) kuvaavat leikin kautta vahvistuvan lapsen kokemukset osallisuudesta ja toimijuudesta. Ne herättävät hyväksytyksi tulemisen ja ilon tunteita, sekä lisäävät positiivista ilmapiiriä (Turja & Vuorisalo, 2022). Nurmiraanta ym. (2019) kuvaavat leikin kehittävän oppimista, muistia ja

puhetta. Leikin kautta kehittyvät aisti- ja havainnointitaidot, tunnetaidot sekä mielikuvitus (Nurmiranta ym., 2009). Leikki itsessään on lapselle merkityksellistä (Brown & Vaughan, 2009). Sen lisäksi leikki vaikuttaa lapsen kehitykseen ja oppimiseen kaikilla osa-alueilla ja sen voidaan kuvailla olevan fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen toimimisen ja kokemisen tapa (Koivula & Laakso, 2022). Jantusen ym. (2019) mukaan leikin avulla opitaan vuorovaikutuksen perusta.

Leikki itsessään on sosiaalinen vuorovaikutustilanne (Salo & Salmi, 2018). Kulttuurihistoriallinen lähestymistapa kuvaa oppimisen olevan kognitiivinen, emotionaalinen ja sosiaalinen kokonaisuus, jossa lapsen tietoisuus ja identiteetti muokkautuvat hänen toimiessaan yhteisössä (Koivula & Hännikäinen, 2022). Vuorisalo (2009) kuvaa leikkimisen varhaiskasvatusympäristössä luovan leikille sosiaalisen viitekehyksen, jossa leikkiminen voidaan nähdä sosiaalisena ilmiönä ja lapsuuden kulttuuriin osallistumisena. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2022) oppimiskäsityksen mukaan lapset kasvavat, kehittyvät ja oppivat ollessaan yhdessä muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa.

Salo ja Salmi (2018) kuvaavat varhaiskasvatusympäristön vaativan lapselta sopeutumista jatkuvasti ympärillä oleviin ihmisiin, joiden kanssa eletään vuorovaikutuksessa. Leikin kautta tässä ympäristössä voidaan oppia sosiaalisia taitoja, rakentaa ystävyysuhteita ja muodostaa kuvaa itsestä (Salo & Salmi, 2018). Laaksosen (2014) mukaan lasten vertaissuhdetaitoja voidaan jakaa tilanteen mukaisiin vuorovaikutuskäyttäytymisen taitoihin, vuorovaikutuksen ylläpitämiseen ja vertaisten tukemisen taitoihin, sekä vuorovaikutukseen liittymisen ja toisten huomioon ottamisen taitoihin. Laaksonen (2014) on todennut näiden taitojen hallinnassa olevan vielä esiopetusikäisilläkin lapsilla suurta vaihtelua. Leikillä on oma tärkeä roolinsa vuorovaikutustaitojen harjoittelussa ja vahvistamisessa varhaiskasvatus- ja esiopetusympäristössä.

Salo ja Salmi (2018) kuvaavat leikin tarkastelun sosiaalisena ilmiönä, sen rakentumisen ja leikkeihin mukaan pääsemisen olevan monimutkainen prosessi, joka vaatii lapselta taitoa ja tahtoa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2022) korostavat jokaisen lapsen oikeutta osallistua leikkeihin omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Aikuisen apua, tukea ja läsnäoloa tarvitaan, jotta jokaisen lapsen mahdollisuus kasvun, oppimisen ja kehityksen kannalta tärkeään leikkiin toteutuu.

2.2 Aikuisen tuki leikissä

Aikuisen merkitys eri ikäisten lasten leikkien rakentumisessa ja onnistumisessa on oleellinen. Tässä tutkimuksessa aikuisella tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa tai esiopetuksessa työskentelevää henkilöä. Aikuisen tukea ja roolia lasten leikeissä tarkastellaan ammatillisesta, vuorovaikutuksellisesta ja pedagogisesta näkökulmasta. Lehtinen ja Koivula (2022) kuvaavat leikin sisältävän pedagogisen näkökulman, pitäen samalla sisällään ajatuksen aikuisen ja lapsen yhteisesti jaetusta tavasta olla ja elää.

Varhaiskasvatusta ja esiopetusta ohjaavat asiakirjat painottavat aikuisen roolia leikeissä. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2022) nostavat esiin kasvattajien velvollisuuden turvata leikin edellytykset ja ohjata leikkiä tarkoituksenmukaisella tavalla. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2014) nostavat esiin lapsen oikeuden oppia leikin kautta. Pursi (2019) kuvaa vuorovaikutuksen tasolla olevan olennaista tiedostaa leikkiin liittyviä ammatillisia vastuita ja velvoitteita. Aikuisen tulee huolehtia, että lasten ja aikuisten välisessä vuorovaikutuksessa syntyy päivittäin leikkiviestejä, leikkisyhteyden hetkiä, sekä pitkäkestoisia leikkejä (Pursi, 2019).

Vygotskin (1982) lähikehityksen teoria tarkastelee leikissä syntyvää oppimista aikuisen läheisyyden ja tuen kautta. Leikeissä aikuisen tulisi ohjata lasta lähikehityksen vyöhykkeellä eli alueella, jossa lapsen taidot eivät vielä yksin riitä uuden oppimiseen (Vygotski, 1982). Teorian kautta tarkasteltuna aikuisen tuki lapsen leikeissä on erityisen merkityksellistä silloin, kun leikkiin liittyminen tai leikkiminen ei onnistu lapselta itsenäisesti. Koivula ja Hännikäinen (2022) kuvaavat yhteisessä toiminnassa lapsen olevan mahdollista ylittää yksilölliset rajoitteensa ja laajentaa oppimistaan.

Olli ym. (2021) nostavat esiin ajatuksen dialogisesta leikistä. Heidän mukaansa aikuisen tuen lapsen leikissä tulisi olla dialogista ja lapsilähtöistä. Tärkeänä aikuisen ja lapsen välisessä leikissä tulee nähdä lapsen toimijuuden mahdollistuminen. Dialogiseen leikkiin kuuluu leikkiin heittäytyminen, vallan jakaminen ja vastaaminen kuuntelemisen kautta. (Olli ym., 2021). On tärkeää ottaa huomioon erilaiset tavat, joilla aikuinen voi liittyä lapsen leikkiin, tukea leikkiä ja mahdollistaa jokaisen lapsen leikkiminen.

Pursi (2019) nostaa esiin aikuisen merkityksen leikillisenä keskusroolihahmona. Leikillisessä keskusroolihahmossa Pursi (2019) kuvailee suurimman osa lasten leikkivuoroista kulkeutuvan aikuisen kautta. Aikuisen leikillisenä keskusroolihahmona oleminen mahdollistaa ja tukee leikillisten kohtaamisten ja pitkäkestoisten leikkiprojektien rakentumista (Pursi, 2019). Osallistuessaan itse leikkiin aikuisella on mahdollisuus saada enemmän ymmärrystä lasten leikeistä, leikkitaidoista, sosiaalisista suhteista ja vuorovaikutustaidoista (Lehtinen & Koivula, 2022).

Syrjämäen (2019) mukaan leikkiin liittyvä pedagoginen ohjaus on merkityksellistä vuorovaikutuksen vahvistamisen näkökulmasta. Syrjämäki (2019) nostaa esiin erilaisia ohjaajatyyppejä, joista moniulotteiset ohjaajatyypit tukevat lasta erityisesti silloin, kun lapsi tarvitsee tukea leikkiin liittymiseen tai leikkiin sisältyvään vuorovaikutukseen. Moniulotteisina ohjaajatyyppeinä Syrjämäki (2019) kuvaa kannattelijan ja mahdollistajan, jotka pystyvät yhdistelemään erilaisia pedagogisia toimintatapoja. Kannattelija leikkii lasten kanssa, havainnoi ja huomio yksilöllisesti sekä lapsia, että ryhädynamiikkaa ja yhdistää positiivissävyyisen kontrolloinnin ja vuorovaikutuksen tukemisen. Mahdollistaja havainnoi sensitiivisesti leikin ulkopuolella, siirtyen tarvittaessa mukaan leikkiin sanoittamaan ja mallittamaan vuorovaikutusta, sekä käyttämään puhetta tukevia menetelmiä. (Syrjämäki 2019).

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2022) korostavat aikuisen merkitystä lasten leikkien järjestelmällisenä ja määrätietoisena tukijana, joko leikkejä ulkopuolelta ohjaten tai leikkiin itse osallistuen. Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen varhaiskasvatuksen laatua tarkastelevassa tutkimuksessa on kuitenkin havaittu, että aikuisen tuki lapsen leikeissä ei aina toteudu (Repo ym., 2019). Samantapaiseen johtopäätökseen on päätyneet Roos (2014) tutkiessaan lasten kerronnan kautta syntyneitä ajatuksia leikin merkityksellisyydestä. Roos (2014) kuvaa aikuisen roolin lasten leikkitarinoissa jäävän minimaaliseksi. Myös Kangas ja Brotheus (2017) nostavat esille lasten kokemuksen aikuisten osallisuudesta leikkeihin jäävän usein vähäiseksi. Kuitenkin aikuisten saatavuuden sekä leikkisän, lasta tukevan ja leikkiä rikastuttavan osallistumisen on todettu vaikuttavan lasten sitoutumiseen leikkiin ja erityisesti pidentävän ja rikastuttavan leikkiä (Pursi, 2019). Aikuisen merkitys leikissä korostuu silloin, kun lapsi tarvitsee tukea leikkimiseen.

2.3 *Tuen tarve*

Tässä tutkimuksessa keskitytään erityisesti niiden lasten leikkeihin, jotka tarvitsevat leikkiin liittymiseen, leikin onnistumiseen tai sen jatkumiseen tukea. Tuen tarpeen määrittely ei kuitenkaan ole yksinkertaista. Pihlaja ja Neitola (2017) kuvaavat tuen tarpeen nousevan puheeksi usein silloin, kun kehitys ja oppiminen aiheuttavat huolta tai eivät etene tyypillisesti. Lapsen tuen tarvetta tulisi tarkastella lapsen ja ympäristön välisenä vuorovaikutuksen ominaisuutena tai ympäristöön sijoittuvana tekijänä (Pihlaja & Viitala, 2019). Tässä tutkimuksessa tuen tarvetta määrittää varhaiskasvatus- ja esiopetusympäristö, sekä siihen liittyvä vuorovaikutus leikin näkökulmasta. Tuen tarpeen käsitettä tarkastellaan pedagogisesta näkökulmasta. Pedagogisella tuella tarkoitetaan ryhmän toimintaan ja toimintatapoihin kohdistuvia ratkaisuja (Turja & Lipponen, 2022).

Tuen tarpeen voidaan ajatella olevan lapsen yksilöllisyyden ja ympäristön välisessä yhteisvaikutuksessa syntynyt tilanne (Heiskanen, 2019). Tuen tarpeeseen liittyvät Turjan ja Lipposen (2022) mukaan sosiaalinen ympäristö, aika ja paikka. Se, mikä lapselle on ominaista, mitä häneltä odotetaan tai miten hänen kuuluisi kehittyä on sosiaalisesti rakentunutta (Turja & Lipponen, 2022). Turja ja Lipponen (2022) kuvaavat sosiaalisesti rakentuneiden käsitysten olevan perustana sille, miten ammattilaiset suhtautuvat lapsiin, mitä he odottavat lapsilta ja miten he ovat vuorovaikutuksessa lasten kanssa.

Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa jokaisella lapsella on oikeus saada tukea kasvuun, kehitykseen ja oppimiseen. Esiopetukseen osallistuvat lapset kuuluvat perusopetuslain mukaiseen kasvun ja oppimisen tuen piiriin, joka takaa heille oikeuden tukiopetukseen, osa-aikaiseen erityisopetukseen, erityiseen tukeen tai tehostettuun tukeen (Perusopetuslaki, 1998, 16§-17§). Varhaiskasvatuksessa varhaiskasvatusturva (2018, luku 3a) määrittää jokaisen lapsen oikeudesta saada kehityksensä, oppimisensa ja hyvinvointinsa edellyttämää yleistä, tehostettua tai erityistä tukea. Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa tuki voi olla pedagogista, rakenteellista tai hoidollista tukea (Turja & Lipponen, 2022). Pihlajan ja Neitolan (2017) mukaan kunnallisessa varhaiskasvatuksessa olevista lapsista yhteensä 6,6 prosenttia oli vuonna 2017 tehostetun tai erityisen tuen piirissä. Esiopetusikäisten lasten kohdalla tehostetun

tai erityisen tuen piirissä samana vuonna oli vajaa 10 prosenttia kaikista esiopetusikäisistä lapsista (Pihlaja & Neitola, 2017).

Turja ja Lipponen (2022) kuvaavat lapsen tuen tarpeiden luokittelua medikaalisen ja sosiaalisen mallin kautta. Medikaalisessa mallissa lapsen haasteet luokitellaan diagnoosin tai arvioinnin perusteella. Sosiaalisessa mallissa tukea suunniteltaessa ja määrittäessä ei tarkastella yksilöä, vaan yhteisön toimintatapaa ja lapsen ympäristön järjestämistä. Molempien tarkastelukulmien käyttö on ajoittain hyödyllistä. (Turja & Lipponen, 2022). Nimeämisen ja luokittelun riskit tulee tiedostaa, mutta ilman tuen tarpeen tunnistamista, resurssien ja sopivien opetusmenetelmien tai interventioiden kohdentaminen on haasteellista (Pihlaja & Neitola, 2017). Kasvatuksellinen ja erityinen tuki pyritään järjestämään niin, että se sisältyy päiväkodin rutiineihin mahdollisimman luonnollisella tavalla (Helenius & Lummelahki, 2018). Leikin käyttäminen tukikeinona on luonnollinen tapa toimia varhaiskasvatus- ja esiopetusympäristössä. Kangas ja Brotheus (2017) tuovat esiin lasten erilaisuuden, jota ei leikkiedellytyksiä mietittäessä tai leikin kulussa aina huomioida riittävästi. Lapset eivät välttämättä saa kohdennettua tukea, joka mahdollistaisi aloitteiden tekemisen, leikkiin liittymisen tai leikissä syntyneiden pienten ristiriitatilanteiden selvittelyn (Kangas & Brotheus, 2017).

Lapsen tuen tarpeiden selvittäminen muodostaa pohjan onnistuneelle pedagogiselle suunnittelulle ja toteutukselle (Heiskanen 2019). Repo ym. (2019) kuvaavat Kansallisen arviointikeskuksen varhaiskasvatuksen laatua tutkivassa arvioinnissa tuen toteutumista varhaiskasvatuksessa arvioitavan kriittisesti. Arvion perusteella yksiköiden käyttämät tukimuodot mahdollistavat lapsen yksilöllisen tarpeen mukaisen tuen antamisen enintään kohtalaisesti (Repo ym. 2019). Tuen tarpeen ymmärtäminen ja yhdistäminen ympäristöön, toimintatapoihin sekä tuen tarpeen ajattelemisen sosiaalisena mallina edellyttää inklusiivistä ajattelua. Jotta lapsen tuki toteutuu parhaalla mahdollisella tavalla, vaaditaan kaikkien lapsen ympärillä toimivien ihmisten sitoutumista inklusion arvoihin (Viitala, 2019).

2.4 Inklusiivisuus

Tässä tutkimuksessa inklusion ajatus liitetään varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa toteutettavaan kasvatukseen, hoitoon ja opetukseen. Inklusiivisuutta käsitellään sen näkökulman suuntaamana, joka ohjaa toteuttamaan ja mahdollistamaan jokaiselle lapselle leikkimisen varhaiskasvatus- ja esiopetusympäristössä. Inklusiivisen varhaiskasvatuksen voidaan kuvailla olevan laadukasta ja inklusion ideologiaan pohjautuvaa, kaikille kuuluvaa kasvatusta ja opetusta (Viitala, 2019).

Inklusiota voidaan käsitellä monella eri tasolla ja käsitteenä se on haastava ja monitulkintainen (Laakso ym., 2020). Viitala (2019) kuvaa yhden tavan määrittellä inklusiota olevan määrittely sen taustalla vaikuttavien arvojen kautta. Inklusion taustalla vaikuttavat tasa-arvo, yhtäläiset oikeudet ja yhdenvertaisuus (Viitala, 2019). Inklusiivisen kasvatuksen keskeisin arvo on jokaisen lapsen oikeus olla erilainen, sekä erilaisuuden arvostus ja kunnioitus (Pihlaja & Viitala, 2019). Viitalan (2019) mukaan inklusiivisessa kasvatuksessa on tärkeää muistaa osallisuus ja yhteisöllisyys. Osallisuus, sosiaalinen osallisuus ja yhteenkuuluvuus ovat lähellä toisiaan olevia käsitteitä, joihin kaikkiin liittyy vuorovaikutus (Heiskanen ym., 2021). Viitalan (2019) mukaan inklusioon liittyy olennaisesti sosiaalinen osallisuus, jossa mahdollistetaan jokaisen lapsen ryhmässä mukana olemisen. Lasten osallisuutta, sosiaalista osallisuutta ja yhteenkuuluvuutta lapsiryhmissä tutkivien tutkimusten mukaan tukea tarvitsevien lasten sosiaalinen osallisuus ei toteudu aina parhaalla mahdollisella tavalla päiväkotiryhmissä (Heiskanen ym., 2020; Viitala, 2014).

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2022) kautta inklusiivisuuden näkökulma leikeissä nousee esiin velvoitteena turvata leikin edellytykset. Asiakirjan mukaan tärkeää on huolehtia, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2022). Varhaiskasvatusta ja esiopetusta ohjaavien asiakirjojen tarkoitus on varmistaa, että kasvatus on jokaiselle lapselle tasavertaista ja kasvatuksen laatu rakentuu lapsuuden itseisarvoa ja lapsen oikeuksia pohjaavalle ideologialle (Salminen & Poikonen, 2022).

Sitoutuminen yleiseen inklusiiviseen lähestymistapaan ja kolmitasoisien tuen malliin pitää sisällään arjen toimintojen, luonnollisten toimintaympäristöjen ja kaikille lapsille tarjolla olevien aktiviteettien hyväksi käyttämisen (Turja & Lipponen, 2022). Inklusiivisuus pitää sisällään ajatuksen ympäristön muokkaamisesta jokaisen lapsen osallisuutta tukeväksi (Cologon, 2010). Viitalan (2019) mukaan osallisuus on arvo ja päämäärä. Osallisuus alkaa lapsen kuulemisesta ja jatkuu lapsen mahdollisuuksiin vaikuttaa toimintaan, toimintaympäristöön ja itseään koskeviin asioihin (Viitala, 2019). Inklusiivisuuteen liittyy ajatus siitä, että lasta ei muuteta, vaan ympäristö ja kasvattajien toiminta muokkautuvat lapsen tarpeita vastaavaksi (Cologan, 2010).

Suurin haaste inklusiivisuuden toteutumiselle on sen monimerkityksellisyys ja inklusiivisuus käsitteen tulkintaerot (Repo ym., 2019; Heiskanen ym., 2021). Opetus- ja kulttuuriministeriön vuonna 2021 tekemän selvityksen mukaan varhaiskasvatuksen kehittämiseksi inklusioperiaatetta tulisi konkretisoida ja henkilöstön inklusioon liittyvää ymmärrystä ja osaamista lisätä (Heiskanen ym., 2021). Inklusiivinen toimintakulttuuri on koko varhaiskasvatustyöskentelyn yhteinen asia. Laakson (2020) mukaan varhaiskasvatuksen johtajien asenne inklusiota kohtaan on myönteinen ja erilaisuus hyväksytään. Tahto toimia yhteistoiminnallisesti on olemassa, vaikka käytännön toteutus on paikoin epäselvää. Inklusiivisen pedagogiikan johtajan toiminta heijastuu varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen koko toimintakulttuuriin. (Laakso, 2020).

Inklusiivisen pedagogiikan mahdollistaminen vaatii henkilökunnan perehtymistä inklusioideologiaan, lasten tuen tarpeisiin sekä kehityksen ja oppimisen tukeen (Viitala, 2019). Inklusiivinen toimintakulttuuri on kaikkien varhaiskasvatuksessa työskentelevien yhteinen asia. Inklusiossa on kyse valmiudesta vastata lasten moninaisuuteen myös pedagogisen toiminnan tasolla (Eerola-Pennanen, 2022).

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

3.1 Tutkimusongelma ja -kysymykset

Tutkimuksen tavoitteena on nostaa esille leikin merkitystä inklusiivisuuden näkökulmasta. Tavoitteena on selvittää, kuinka leikin edellytyksiä varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa voidaan turvata inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Tavoitteena on tutkia, millaisilla pedagogisilla keinoilla voidaan tukea jokaisen lapsen mahdollisuutta osallistua leikkiin.

Tutkimuskysymykset ovat:

1. Millaisiin asioihin huomiota kiinnittämällä jokaisen lapsen mahdollisuus leikkiin toteutuu?
2. Millaisilla pedagogisilla keinoilla leikkiä voidaan ohjata inklusiivisten periaatteiden mukaisesti?

3.2 Aineiston keruu

Tutkimus on laadullinen tutkimus. Tutkimusmenetelmänä on käytetty puoli strukturoitua haastattelua. Haastattelukysymykset on suunniteltu etukäteen ja ne ovat mukana tutkimuksen liitteenä (Liite 1). Puoli strukturoitu haastattelu soveltuu Hyvärinen ym. (2023) mukaan hyvin menetelmäksi silloin, kun kysymykset on laadittu ennakkoon, mutta tarkoituksena on jättää tilaa haastateltaville vastata omin sanoin. Haastattelu soveltuu ihmisten omakohtaisten kokemusten tutkimiseen (Vilkka, 2023). Tässä tutkimuksessa haastateltavien kokemusten kautta pyritään rakentamaan kuvaa leikin mahdollistumiseen vaikuttavista tekijöistä ja leikkimiseen käytettävistä tukikeinoista varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa.

Aineisto koostuu kolmen varhaiskasvatus- ja esiopetus ympäristössä työskentelevän varhaiskasvatuksen erityisopettajan haastattelusta. Haastateltavat on valittu tutkimukseen heidän erityisosaamisensa perusteella. Kaikilla haastateltavilla on takanaan pitkä työhistoria varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen ympäristössä. Varhaiskasvatuksen erityisopettajilla on erityispedagogiikan asiantuntemusta, sekä osaamista tukea ja auttaa lapsia kaikilla tuen tasoilla (Pihlaja, 2022). Viitalan (2019) mukaan inklusiivisessa varhaiskasvatuksessa varhaiskasvatuksen erityisopettajan tuki on yleisin resurssi.

Varhaiskasvatuksen erityisopettajia on haastateltu tutkimuksessa yksi kerrallaan, ennalta sovitussa lähitapaamisessa. Tutkimukseen osallistuvilta on kysytty suostumus sekä haastattelun nauhoittamiseen, että tutkimuksen julkaisuun. Tietosuojailmoitus on esitetty tutkimuksen osallistujille. Lähitapaamisena toteutettu haastattelu on mahdollistanut keskustelunomaisen hetken, jossa tutkija on voinut keskustella, havainnoida haastateltavien ilmeitä ja eleitä, sekä kysyä tarvittaessa tarkentavia lisäkysymyksiä. Haastattelut on tallennettu Olympys-digisanelimella.

Digisanelimelta nauhoitukset on litteroitu sanatarkasti ja tallennettu salauksilla suojattuna tietokoneelle. Vilkan (2021) mukaan litteroinnin avulla on mahdollista lisätä tutkijan vuorovaikutusta aineiston kanssa ja helpottaa aineiston käsittelyä. Tutkimuksen tarkoituksena on saada tietoa leikin mahdollistumiseen vaikuttavista tekijöistä, sekä leikkiin käytettävästä tuesta haastateltavien kertoman kautta. Tämän kaltaisessa aineiston keräämisessä riittää litterointi tarkkuudeksi Kallion (2023) mukaan, että haastateltavien sanottava asia tallentuu tarkasti. Ilmeiden, eleiden ja äänenpainojen litterointiin ei ole tarvetta. Litteroinnin jälkeen haastattelut on poistettu digisanelimelta. Litteroitu aineisto on tallennettu tietokoneelle kaksi vaiheisen salauksen taakse. Tutkimus on toteutettu teknisesti hyvää tieteellistä käytäntöä noudattaen. Tutkimukseen osallistuvien haastateltavien henkilötietoja, ammattinimikettä lukuun ottamatta, ei ole kerätty talteen. Tutkimuksen raportointi on pyrkinyt anonyymiyteen.

3.3 Aineiston käsittely ja analyysi

Aineisto on tutkittu laadullisen sisällönanalyysin avulla. Vuori (2023) kuvaa sisällönanalyysin keskittyvän haastateltavien kertomiin asioihin, aiheisiin ja teemoihin. Tuomi ja Sarajärvi (2018) mukaan tutkimusaineiston analyysin tarkoituksena on luoda sanallinen ja selkeä kuvaus tutkittavasta ilmiöstä. Laadullisella sisällönanalyysillä pyritään järjestämään aineisto tiiviiseen ja selkeään muotoaan, kadottamatta sen informaatiota (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Sisällönanalyysi valikoitui tutkimukseen, jotta leikin mahdollistumisen ja tuen keinojen kuvailu onnistuisi mahdollisimman tarkasti aineiston pohjalta.

Sisällönanalyysin menetelmässä analyysiyksiköt valikoituvat analyysistä tutkimuksen tarkoituksen ja tehtävänasettelun mukaisesti (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Analyysiyksikkönä tutkimuksessa on käytetty litteroidun aineiston pohjalta nostettuja haastateltavien lauseita tai lausumia. Aineisto on käyty läpi useaan kertaan lukemalla litteroitua materiaalia. Tämän jälkeen aineistosta on systemaattisesti nostettu ylös tutkijan mielestä olennaisia analyysiyksiköitä koodauksen avulla. Koodauksen avulla aineiston sisällöllisiä elementtejä on mahdollistaa tunnistaa ja nimetä (Vuori, 2023).

Aineiston koodaus on aloitettu alleviivaamalla kahdella eri värillä aineistosta sekä leikin toteutumista estäviä, rajoittavia ja haastavia, että leikkiin kannustavia ja innostavia tekijöitä. Näiden kahden tekijän koodauksen pohjalta on pyritty etsimään vastausta kysymykseen, kuinka leikki varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa mahdollistuu. Leikkiä mahdollistavat ja rajoittavat lauseyksiköt on merkattu analyysissä omiin taulukoihinsa. Alleviivatut lauseet ja lausekkeet on taulukkoon merkitsemisen jälkeen pelkistetty lyhennettyyn muotoon. Tuomi ja Sarajärvi (2018) kuvaavat pelkistämisen eli redusoinnin avulla voitavan alkuperäisestä aineistosta karsia epäolennainen pois.

Redusoinnin jälkeen aineisto on klusterointi eli ryhmitelty. Tuomi ja Sarajärvi (2018) kuvaavat klusteroinnin luovan pohjan tutkimuksen perusrakenteelle. Klusteroinnissa alkuperäisilmauksia käydään läpi ja niistä etsitään samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia, joiden perusteella ilmiötä kuvaavia asioita ryhmitellään ja yhdistellään alaluokiksi (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Tämän jälkeen kerätyn aineiston luokittelua on jatkettu Tuomi ja Sarajärven (2018) kuvaamalla tavalla, jossa alaluokista on muodostettu yläluokkia. Yläluokkien avulla on

muodostettu yhdistäviä pääluokkia, jotka ovat yhteydessä tutkimuskysymykseen. Tämänkaltainen aineiston abstrahointi erottaa Tuomi ja Sarajärven (2018) mukaan tutkimuksen kannalta olennaisen tiedon ja mahdollistaa valikoidun tiedon perusteella teoreettisten käsitteiden muodostamisen. Analyysin tuloksena syntyneet yläluokat ja pääluokat teoreettisine käsitteineen on kuvattu tämän tutkimuksen liitteessä (Liite 2). Liitteestä 2. löytyvät Taulukko 1 ”Leikkiä mahdollistavat tekijät” (Liite 2, Taulukko 1) sekä Taulukko 2 ”Leikkiä haastavat tekijät” (Liite 2, Taulukko 2).

Ensimmäiseen tutkimuskysymykseen vastauksen etsimisen jälkeen aineistolle on suoritettu laadullinen sisällönanalyysi täysin vastaavalla tavalla kolmannen kerran. Tällöin litteroidusta aineistosta on nostettu alleviivaamalla esille niitä tekijöitä ja asioita, joilla aineiston perusteella lasten leikkiä voidaan tukea tai ohjata. Tämän analyysin tuloksena syntyneet johtopäätökset vastaavat toiseen tutkimuskysymykseen. Nämä esiin nostetut ja aiempaa kuvailua mukailevalla tavalla analysoidut yläluokat ja pääluokat on kuvattu tutkimuksen liitteessä 2 (Liite 2), Taulukossa 3. ”Pedagogiset keinot tukea leikkiä” (Liite 2, Taulukko 3). Molempiin tutkimuskysymyksiin liittyviä teoreettisia käsitteitä ja johtopäätöksiä avataan tutkimuksen tuloksissa.

4 TULOKSET

4.1 Leikin mahdollistuminen varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen tarkoituksena oli selvittää, millaisiin asioihin huomiota kiinnittämällä jokaisen lapsen mahdollisuus leikkiin toteutuu. Aineiston pohjalta nousi esiin viisi pääluokkaa, joihin varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa tulisi kiinnittää huomiota leikin mahdollistumisen osalta. Tutkimuksen mukaan leikin mahdollistumisessa erityistä huomiota tulisi kiinnittää: 1) Turvalliseen ympäristöön, johon jokainen lapsi tuntee kuuluvansa mukaan, 2) Lasten osallisuuden ja mielenkiinnon kohteiden huomioon ottamiseen, 3) Aikuisen läsnäoloon ja mukana leikkimiseen, 4) Toimintakulttuuriin, joka tukee, arvostaa ja kehittää leikkiä, sekä 5) Leikkivälineisiin ja -ympäristöön, joiden tulisi mahdollistaa leikki.

Tutkimusaineiston pohjalta lapsen leikin mahdollistumiseen vaikuttava tekijä varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa on ympäristö, jossa lapsen on turvallista olla ja johon hän kokee kuuluvansa. Eerola-Pennanen ym. (2022) kuvaavat yhdenvertaisen oppimisyhteisön keskeisimpiä tunnusmerkkejä olevan emotionaalinen turvallisuus ja luottamus. Aineiston pohjalta turvallinen oppimisympäristö koettiin leikkiä mahdollistavana tekijänä.

”Että tuntee ensin kuuluvansa ryhmään ja on turvallinen olo. Ei tarvitse miettiä, kenen kanssa mä uskallan leikkiä”. (VEO1)

Turvallisuuden kokemukseen vaikutti aineiston pohjalta kuuluvuuden tunne, jossa leikkikavereiden merkitys ja ystävyysuhteet korostuivat. Ulkopuolisuuden kokemukset ja tunteet siitä, että ei pääse osalliseksi yhteisiin leikkeihin, sekä ei-suositun leikkikaverin leima, koettiin leikin mahdollistumista haastavaksi ja estäväksi tekijäksi. Turvattomuutta lisäsi aineiston mukaan myös leikeissä

tapahtuva kiusaaminen. Aikuisen merkitys turvallisen ja kaikkien lasten mukaan pääsyn mahdollistavana tekijänä koettiin tärkeänä.

”Aikuinen antaa rauhan leikille, mutta täytyy tietää mitä leikissä tapahtuu, jos se leikki on toisessa huoneessa. Että siellä ei lähde se leikki sen tyyppiseksi, että tapahtuu vaikka kiusaamista. Aikuinen on koko ajan tietoinen mitä tapahtuu ja tekee turvallisen ilmapiirin.” (VEO3)

Eerola-Pennasen (2022) mukaan on tärkeää, että aikuiset havainnoivat jatkuvasti lapsiryhmän sosiaalisen rakenteen muodostumista, sekä tukevat lasten yhteisiä leikkejä ja sosiaalisia suhteita, jotta kukaan lapsi ei kokisi joutuvansa kiusatuksi tai ulkopuoliseksi. Aineiston kautta esiin nousi ajatus ryhmään kuuluvuuden tunteen vahvistamisen merkityksestä. Aikuisen tehtävä on huolehtia, että jokaisella lapsella on mahdollisuus leikkiä yhteenkuuluvuuden tunnetta ylläpitävässä ympäristössä. Turvallinen ja yhteenkuuluvuutta vahvistava ympäristö mahdollistaa yhteisen leikin riemun ja ilon.

”Yhteisen leikin riemu; kun kaikki voi osallistua sillä omalla tavallaan ja pääsee mukaan ja kokee olevansa osa sitä ryhmää ja sitä leikkiä” (VEO2)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2022) kiinnittävät huomion lapsen mahdollisuuteen osallistua leikkiin omalla tavallaan. Mahdollisuus osallistua leikkiin omalla tavallaan pohjaa aineistosta esiin nousseen lapsen osallisuuden ajatukseen. Osallisuus koettiin leikkejä mahdollistavana tekijänä. Aineiston pohjalta osallisuus leikkeihin pitää sisällään yhteinen leikin suunnittelua, lasten leikkialoitteisiin tarttumista ja leikeissä lasten mielenkiinnon kohteiden huomioonottamista. Osallisuutta yhteisiin leikkeihin voi haastaa lapsen kyvyttömyys sanoittaa leikkiä tai tuoda omia mielipiteitään julki.

”Osallisuus on tärkeä ottaa huomioon. Juuri ne lapset, jotka eivät voi puheella liittyä leikkiin; heidän kohdalla on tärkeää huomioida se osallisuus” (VEO1)

Turja ja Vuorisalo (2022) kuvaavat osallisuuden pohjaavan vastavuoroisuuteen ja lapsen tietoiseen mahdollisuuteen vaikuttaa sosiaalisessa ympäristössään. Aineiston pohjalta leikin osallisuutta mahdollistavan ja tukevan aikuisen tehtävä

on kuunnella, havainnoida ja aistia lasta, sekä ottaa huomioon lapsen leikkitoiveet ja leikkialoitteet.

”Aikuisen kuuluu aistia lasta ja tarttua lapsen aloitteisiin, sehän on meidän Vasun mukaista. Että jotenkin se on tärkeää, miten tarttuu niihin pieniinkin leikki aloitteisiin, mitkä kestää vain hetken.” (VEO3)

Kallinen ym. (2021) kuvaamista hyvinvointia vahvistavista tekijöistä tutkimuksessa myös leikkiä vahvistaviksi tekijöiksi nousivat kuulluksi ja ymmärretyksi tuleminen, mahdollisuus päätöksentekoon ja aktiiviseen osallisuuteen sekä toimijuus. Leikin mahdollistumista osallisuuden näkökulmasta haastavat aineiston pohjalta varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen arjessa tilanteet, joissa lasten ideoiden ja ajatusten kohdalle ei huomata tai ehditä pysähtyä. Salminen (2022) kuvaa varhaiskasvatuksen henkilöstöltä edellytettävän ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia.

”Lapsethan rakentaa leikkiä vaikka pöydän alle, jos niillä siihen on mahdollisuus.”(VEO3)

Aineiston pohjalta leikin mahdollistuminen lasten osallisuuden näkökulmasta kohdistuu leikin lähtemiseen lapsen toiveista ja ideoista. Aikuisen tulisi pystyä asettumaan lapsen asemaan. Turja ja Vuorisalo (2022) kuvaavat lasten näkökulman voivan poiketa aikuisen näkökulmasta ja tämän haastavan aikuisia reflektomaan ja kyseenalaistamaan omaa ajatteluaan. Tutkimusaineistossa lasten ideoiden huomioimattomuus ja aikuisen tapa määritellä lapsille sopiva leikki tuotiin esiin leikkiä rajoittavana tekijänä. Leikkimisen tulisi lähteä lasta motivoivista ja lapsen mielenkiinnon kohteita tukevista asioista.

”Leikkiä motivoi se, että se on mielekäs lapsen mielestä. Se ei ehkä ole sitä aikuisten mielestä, vaan joskus sen lapsen oma mielipide voi vähän poiketa tästä meidän näkökulmasta. Mutta jotenkin se mikä lasta motivoi, mikä sitä lasta sillä hetkellä kiinnostaa, niinä vuosina tai sen ikäisenä, niin se on se, mikä motivoi leikkimään. Leikki täytyy olla sellainen, mikä on lapsen mielenkiinnon kohde.” (VEO2)

Yhtenä leikkiä mahdollistavana tekijänä tutkimuksessa nousi esiin aikuisen mukanaolo, läsnäolo ja lasten kanssa yhdessä leikkiminen. Varsinkin niiden lasten kohdalla, joilla leikkiin mukaan pääseminen, leikkien onnistuminen tai leikkien sujuminen koettiin haastavaksi, aikuisen apu ja tuki nähtiin erityisen merkityksellisenä tekijänä leikin mahdollistumisessa. Aikuisen roolin koettiin mahdollistavan lasten leikkiä mukana leikkijänä, leikkien mahdollistajana, ohjaajana, tukijana ja leikille sopivien tilanteiden luoja.

”Leikki mahdollistuu ja se on aikuisen vastuulla. Aikuinen on läsnä leikissä tai aikuinen johdattelee leikkiä. Aikuinen kannattelee niitä tilanteita. Aikuinen on siinä sosiaalisten suhteiden apuna ja ristiriitatilanteiden ennakoija. Aikuisen läsnäolo on niissä leikeissä hurjan tärkeä”. (VEO2)

Aikuisen ja lapsen yhdessä leikkimisestä nouseva ilo ja leikin kautta oppiminen aikuisen tuella koettiin aineiston pohjalta merkityksellisenä. Lehtinen ja Koivula (2022) kuvaavat aiemman tutkimustiedon osoittavan, että leikki sujuu paremmin ja lapset oppivat enemmän, kun kasvattajat tukevat ja osallistuvat leikkiin. Laaksosen (2014) mukaan vuorovaikutuksen ylläpitäminen ja vuorovaikutukselliseen leikkiin liittyminen ilman aikuisen tukea on osalle lapsia haastavaa. Yhdessä aikuisen kanssa leikkimiseen liittyi tutkimuksen mukaan vuorovaikutuksen kautta ilo ja yhdessä tekeminen.

”Kun aikuinenkin lähtee siihen leikkiin mukaan, niin se on se semmoinen, oikeastaan ainoa paikka, missä aikuinen on tasavertainen lapsen kanssa. Niin sitten se syventää ja yhdistää sitä yhteistä tunne yhteyttä, koska ollaan yhdessä iloisia leikistä” (VEO2)

Aiempien tutkimusten mukaan aikuisen mukana olo leikeissä ei ole itsestään selvyys (Roos, 2015; Kangas & Brotheus, 2017; Repo ym., 2019). Lehtinen ja Koivula (2022) kuvaavat leikkiin heittäytymisen vaativan rohkeutta ja uskallusta luopua aikuisen roolista. Aikuisen mukanaolon haasteita pohdittiin myös tutkimuksen aineistossa.

”Että mä näen ehkä aikuisia enemmän sivusta päin tarkkailemassa, kun musta aikuinen voisi olla siellä leikissä mukana. Mutta siinä on varmaan ihmiset taidoissa eroja, että kaikki ei heittäydy leikkiin” (VEO3)

Leikkiminen nähtiin tutkimuksen valossa olevan merkittävässä ja suuressa roolissa varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen arjessa. Tämä vahvistaa aiempia tutkimustuloksia leikin merkityksellisyyden ymmärtämisestä varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa (Mm. Repo ym., 2019; Juutilainen ym., 2021) Leikin priorisoiminen tärkeäksi ja merkitykselliseksi asiaksi ja leikki kulttuurin ylläpitäminen koettiin aineiston pohjalta leikkiä mahdollistavana ja vahvistavana tekijänä.

”Kyllä se leikin kulttuuri on olemassa. Mun mielestä tiedostetaan se leikin tärkeys. Sanoisin, että leikki on kuitenkin niin arvokasta, että siinä harjoitellaan sekä kaveritaidot että tunnetaidot että tuodaan ajankohtaiset asiat. Kerrotaan omasta elämästä ja kokemuksista ja muista, että ei sen parempaa oppimistilannettakaan voi olla” (VEO1)

Leikki koettiin liittyvän varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa moniin eri tilanteisiin. Leikin mahdollistumisen näkökulmasta aineiston pohjalta nousi esiin tärkeys korostaa leikkiä pedagogisena tavoitteena ja toimenpiteenä. Leikki tulisi kirjata lasten varhaiskasvatussuunnitelmiin ja esiopetussuunnitelmiin. Kun leikki huomioidaan toimintaa suunniteltaessa, toteuttaessa ja arvioidessa, muodostetaan kulttuuria, joka korostaa leikin tärkeyttä.

”Kyllä mä haluan, että se leikki näkyy niissä vasuissa tavoitteina ja toimenpiteinä” (VEO2)

Leikkiminen osana toimintakulttuuria vaatii aikaa ja leikin priorisoimista tärkeäksi asiaksi. Aikuisten kiire ja muiden asioiden leikkimisen edelle meneminen haastavat aineiston mukaan leikin mahdollistumista. Leikille tulisi järjestää aikaa ja tilaa.

”Aikuisten tiukka aikatauluttaminen voi haastaa leikkiä. Tai kiireen tuntu tai väärin valittu tilanne. Esimerkiksi lapset on nälkäisiä ennen ruokaa ja heille sanotaan, että leikkikää vähän. Se ei ole luontainen tapa lapselle sanoa, että leikkikää vähän aikaa. Lasten leikille on oltava aikaa” (VEO3)

Tutkimus nostaa esiin myös leikkiympäristöt ja leikkivälineet leikin mahdollistajina. Turja ja Vuorisalo (2022) kuvaavat osallisuuden kannalta olevan tärkeää, että lapsi pääsee itse kiinni materiaalisiin resursseihin ja voi vaikuttaa

niiden käyttötapaan. Leikkivälineiden esilläolo ja leikkivälineiden saatavuus koettiin aineiston pohjalta merkityksellisenä leikin mahdollistajana.

”Leikkiympäristöhän on aikuisten rakennettava. Lapsella on oltava mahdollisuus niihin leikkivälineisiin, siihen että hän voi itse hakea välineitä. Olisi hyvä kiinnittää huomiota, että on rikas leikinmaailma ja ne on lapsen ulottuvissa ja on sen näköisiä, että mieli tekee mennä niitä leluja ottamaan” (VEO3)

Leikkivälineiden olemassaoloon ja saatavuuteen tulee tutkimuksen mukaan kiinnittää huomiota. Monipuoliset ja lasta motivoivat leikkivälineet koettiin tärkeiksi leikin mahdollistajiksi. Leikkiympäristön rikastuttaminen, monipuolisuus ja mahdollisuus rakentaa erilaisia leikkejä koettiin leikkiä mahdollistavana tekijänä.

”Mun mielestä aina saisi olla jotain ylimääräisiä kankaita, taikka pieniä keppejä, tai mitä vaan palikoita, minkä voi liittää ihan mihin vaan leikkiin. Että ei se kauan kiinnosta, jos sulla on parkkitalo ja mattoja ja muutama auto, jos ei siinä ei ole mitään ideaa.” (VEO1)

Samalla aineistosta nousi kuitenkin esiin myös ajatus lapsen luontaisesta halusta lähteä leikkimään. Lapsi lähtee leikkimään, vaikka ilman välineitä, kunhan leikkiminen hänelle mahdollistetaan ja suodaan.

”Leikkihän ei välillä tarvitse edes välineitä, kun vaikka yksi nalle ja toisen auton ja siitä leikki lähtee rakentumaan” (VEO3)

Varhaiskasvatus- ja esiopetustilojen fyysinen toimivuus ja toimimattomuus nousivat tutkimuksessa esiin. Leikkiympäristössä tuli ottaa huomioon ympäristön ylimääräiset ärsykkeet. Näiden koettiin rajoittavan ja haastavan leikin toteutumista. Leikkiä tukevaa ympäristöä kuvailtiin tilaksi, joka tarjoaa mahdollisuuden jakaa leikkijöitä pieniin leikkiryhmiin, mahdollistaa eri tilojen monipuolisen käytön, sekä takaa leikkirauhan erilaisille leikeille.

”Aikuisen vastuulla on se leikkiympäristön miettiminen, että minkälaiseksi se leikkiympäristö luodaan, miten ne aisti asiat on huomioitu. Että jollakin lapsella voi olla aisteihin liittyviä herkkyyksiä, niin jotenkin se ympäristö luodaan semmoiseksi, että siinä on leikkirauha. Leikki mahdollistuu ja se on aikuisen vastuulla” (VEO2)

4.2 Pedagogiset keinot tukea leikkiä inklusiivisuus huomioon ottaen

Toisen tutkimuskysymyksen tavoitteena oli selvittää, millaisilla pedagogisilla keinoilla leikkiä voidaan ohjata ja tukea inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Aineistosta esiin nousi esiin seitsemän pääluokkaa, joiden voidaan ajatella kuvaavan niitä pedagogisia keinoja ja tukimuotoja, joilla leikkiä voidaan tukea inklusiivisessa varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. Aineiston pohjalta leikkiä voidaan tukea 1) Aikuisen leikkiin osallistumisen kautta. Aikuisen tulee leikkiä itse, kannustaa, auttaa ja johdatella leikkiä, 2) Havainnoimisen ja lasten vahvuuksien, sekä tuen tarpeiden tiedostamisen kautta, 3) Suunnittelemalla leikkiä ja leikkitiloja etukäteen, 4) Rajaamalla leikkiin käytettäviä tiloja, 5) Ohjatuilla ja strukturoiduilla leikeillä, 6) Pienryhmätoiminnalla sekä 7) Kuvatuella ja leikkiä sanoittamalla.

Aineiston pohjalta varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa leikin tukemiseen käytettävä tärkeä pedagoginen keino on aikuisen osallistuminen leikkiin.

”Aikuisen läsnäolo ja aikuisen mukanaolo. Mulle monesti saatetaan sanoa, että tää lapsi ei leiki. Joo, millä me lähdetään tukeen, niin aikuinenhan siihen tarvitaan. Se on sitä yksilöllistä tukea, mitä laitetaan myös menetelmiksi ja toimenpiteiksi” (VEO3)

Aikuisen rooli lasten leikkien tukijana mukaili aineiston mukaan Syrjämäen (2019) kuvailemaa kannattelijaa ja mahdollistajaa, jotka kykenevät yhdistelemään erilaisia pedagogisia toimintamalleja työskennellessään lasten kanssa. Tutkimusaineiston kautta aikuisen tuki lasten leikeissä tuli esille sekä mukana leikkijänä, leikkien alkuun laittajana, että leikkien eteenpäin johdattelijana. Aikuisen tehtävänä on tukea ristiriitatilanteissa ja auttaa lapsia yksilöllisesti leikkien onnistumisessa.

”Aikuisen rooli siinä itse leikki tilanteessa, niin on tosi paljon eri vaihtoehtoja. Aika monella tuen lapsella voi olla, että aikuisen täytyy olla läsnä leikissä. Johdattelee leikkiä. Aikuinen on se sosiaalisten suhteiden rakentaja. Mutta joskus voi olla, että riittää se, että antaa sen leikki rauhan ja aloittaa sen leikin. Tekee sen leikin aloituksen semmoiseksi, että molemmat löytää roolin siinä leikissä ja starttaa sen leikin. Ja välillä käy sitten siinä tekeen semmoisia tsekkauksia, että kuin sujuu ja tsemppaa ja antaa positiivista palautetta” (VEO2)

Aikuisen merkitys leikin tukemisessa tulee ottaa huomioon lapsen tukea suunniteltaessa ja toteuttaessa. Aineiston pohjalta nousi esiin Olli ym. (2021) kuvailema dialoginen ja lapsilähtöinen ajatus, jossa aikuisen tulisi pystyä heittäytymään leikkiin mukaan lasten kanssa. Tähän tukikeinoon tulisi aineiston mukaan kiinnittää erityistä huomiota.

”Aikuisen rooli on leikin rakentajana ja kantajana. Ja se ehkä, tavallaan musta varhaiskasvatuksessa ei ole vielä riittävästi käytetty toiminta, että aikuinen on siellä mukana oikeesti leikkimässä”(VEO3)

Aikuisen mukana leikkimisen, tuen, johdattelun, leikin rakentajan ja mahdollistajan lisäksi aikuisen kannustaminen ja positiivinen vahvistaminen koettiin tärkeänä tukikeinona. Turja ja Lipponen (2022) kuvaavat onnistumisen kokemusten ja itsetunnon vahvistumisen kannalta olevan tärkeää, että lapsi saa kannustavaa ja oikea-aikaista palautetta. Pursin (2019) mukaan aikuisen ammatilliseen perustehtävään kuuluu tunnistaa, milloin erilaiset ulkopuolisuuden kokemukset alkavat kasautua ja tietää, kuinka epäsymmetrisiä ja epäoikeudenmukaisia vuorovaikutusrakenteita tasapainotetaan. Kiusaamisroolien tunnistaminen ja vertaissuhdetaitojen kehityksen tukeminen auttavat puuttumaan kiusaamiseen varhaisessa vaiheessa ja ehkäisemään kiusaamisroolien henkilökohtaistumista (Laaksonen 2014).

”Kun tulee kokemus lapsesta, joka aina rikkoo ja härkkii ne kaikkien muiden leikit, niin varsinkin semmoinen on tosi tärkeätä, että aikuinen järjestää semmoisen tilanteen, että sen lapsen kanssa on ollutkin kiva leikkiä ja se on onnistunut. Että se leima pois, kun lapset on että: ei se kuitenkaan onnistu ja se taas rikkoo tai muuta. Niin aikuinen sanoittaa ryhmässäkin ääneen että: olipa kiva, kun se keksi niin hyvän idean! Me kaikkihan mentiin sitä mörköleikkiä metsässä, minkä se keksi! Jotenkin leimaa positiivisella mielellä sitä lasta, jonka on vaikea liittyä muiden kanssa leikkiin”(VEO1)

Tutkimuksessa esiin nousi havainnoinnin merkitys leikin tukemisessa. Havainnointiin liitettiin lapsen vahvuuksien ja tuen tarpeiden tiedostaminen ja havaitseminen. Heiskanen (2019) kuvaa tuen järjestämisen pohjalla olevan suunnitelmallisuus ja tavoitteellisuus. Suunnitelmallisuus ja tavoitteellisuus vaativat sekä havainnointia, että jokaisen lapsen vahvuuksien ja haasteiden tiedostamista.

”Kun me ollaan läsnä olevia aikuisia ja havainnoidaan, niin sitten me voidaan päästä tarkemmin perille, että mikä sitä leikkiä voi estää tai rajoittaa. Jos puhutaan näistä tuen tarpeisten lasten asioista, niin kyllä meidän täytyy tietää sitten mitä ne on, ne hänen kehityksensä haasteet ja vahvuudet” (VEO2)

Pursi (2019) kuvaa systemaattisen havainnoinnin pedagogisena käytänteenä pakottavan katsomaan jokaista osallistujaa. Leikin systemaattinen havainnointi pedagogisena tukikeinona liittyy aineiston perusteella sekä varhaiskasvatus, että esiopetusympäristössä tapahtuvaan aikuisen havainnointiin, mutta myös lapsilta asioiden kysymiseen, juttelemiseen sekä huoltajien kanssa käytäviin keskusteluihin.

” Se ulospäin näkyvä käyttäytyminen ei aina välttämättä kerro siitä, mikä se lapsella on se oikea tarve. Tarve voi olla tosi moninainen kuin se mikä meille näkyy päällepäin. Ja siinä tarvitaan havainnointi, vanhempien kanssa keskustelu ja lapsenkin kanssa niistä asioista voi jutella lapsen tasoisesti” (VEO2)

Laaksonen (2014) painottaa kiusaamisen ehkäisyn ja vertaissuhdetaitojen vahvistamisen kannalta olevan oleellista löytää kiireen keskeltä riittävästi aikaa kysymyksille ja keskusteluille. Havainnointi pedagogisena tukikeinona koettiin aineiston pohjalta auttavan tilanteiden ennakoinnissa ja toiminnan, sekä ympäristön suunnittelussa. Leikin kirjaaminen pedagogisiksi tavoitteiksi koettiin olevan apuna havainnointien konkretisoimisessa ja tavoitteiden asettamisessa. Kangas ja Brotheus (2017) nostavat esiin kohdennetun tuen onnistumisen kannalta merkitykselliseksi asiaksi lasten erilaisuuden ja leikkiedellytysten huomioinnin.

”Mietitään sitä, että minkälainen lapsi se on leikkijänä ja tiedostetaan niitä haasteita, et kuka ei pääse mukaan leikkiin tai kuka ei keskity tai vaeltelee ja mitä niille asioille voidaan tehdä.” (VEO1)

Aineiston kautta konkreettisenä tukikeinona tuotiin esiin leikkitilojen rajaaminen. Leikkitilojen rajaamisen koettiin mahdollistavan lasten jakamista erillisiin tiloihin leikkimään, sekä erilaisten leikkien rakentumisen. Leikkitilojen rajaamisen koettiin tuovan leikkirauhaa ja pidentävän leikkiaikaa.

”Tosi tärkeää on, että pystyy jakamaan tilaa. Äänet, melut, hälyt, toisten ärsykkeet. Hyvä laittaa hyllyjä väliin. Tai joku mattoalue, mille se leikki pääosin rakentuu”(VEO1)

Aineiston kautta tärkeänä tukena lasten leikkiin keskittymiseen koettiin ympäristön häiriötekijöiden karsiminen rajaamisen avulla. Turja ja Lipponen (2022) kuvaavat lapsen toimimista helpottavan ympäristön strukturoiminen ja toiminnan eriyttäminen.

”Ja tietysti tällöisten leikkialueiden rajaaminen leikin valinta kuvien kautta, ne on varmaan musta semmosia tyyppisiä. Ehkä semmosien leikkitalojen, niin kuin montessoriajatus, että leikillä on alue. Mattojen avulla ja teippien avulla leikkitalan rajaaminen isoissa huoneissa, että se leikki ei tavallaan häiriinny toisista. Sermiä, tän tyyppistä oppimisympäristöä kun miettii, penkein rajaa. Jotain sen leikkitalan ja leikkirauhan takaamiseksi ”(VEO3)

Ohjatut ja strukturoidut leikit nousivat aineiston kautta esiin leikkiä tukevana keinona. Ohjattu ja tuettu leikki, sekä erilaiset sääntöleikit koettiin hyviksi tavoiksi tukea jokaisen lapsen leikkiä. Selkeät säännöt, leikin strukturoitu muoto ja samalla kaavalla tapahtuva leikin aloitus, leikkiminen ja lopetus mahdollistavat aineiston perusteella lapselle onnistuneita leikkikokemuksia, sekä jäsentävät leikin mallia.

”On tosi tärkeää, että on tällöisiä ohjattuja, hyviä, strukturoituja leikkejä, missä on tietyt säännöt ja mennään sen mukaan. Ja kaikki saa siitä sen hyvän kokemuksen ja leikki sujuu ja onnistuu” (VEO1)

Leikkimallin antaminen ja strukturoidut leikit koettiin aineiston pohjalta tuovan tukea kaikille, mutta varsinkin niille lapsille, joille leikkiin liittyminen ja leikkiminen tuottivat haasteita. Turja ja Lipponen (2022) kuvaavat struktuurilla voitavan lisätä pysyvyyttä ja ennustettavuutta arkeen. Struktuurin ja ennustettavuuden merkitys leikin tukena nousi esiin tutkimusaineistosta.

”Sitten jos on oikein tällöinen leikkiä tukeva, niin sitten se on just joku strukturoitu leikki, mitä me harjoitellaan monta kertaa sitä samaa. Siihen on kuvatuki ja semmoiset selkeät roolit. Just niin kuin eläinlääkärileikki ja kauppa-leikki, ne on aika suosittuja. Niissä on selvästi se, mistä se leikki alkaa ja mihin se päättyy” (VEO2)

Pienryhmätoiminnan merkitys leikkien tukemisessa nousi vahvasti esiin tutkimuksessa. Turja ja Lipponen (2022) kuvaavat pienryhmien vahvuutena olevan mahdollisuus toimia säännöllisesti ja tietyn struktuurin mukaisesti. Tämänkaltaista pienryhmätoimintaa aineiston pohjalta edusti vuorovaikutusleikkikerho ja yksilöidyn tuen tarpeen mukaan järjestetty säännöllinen pienryhmätoiminta.

”Mä oon pitänyt vuorovaikutusleikkikerhoja. Nehän on hirveän ihania, koska niissä leikit on pienimuotoisia, mutta niissä tulee sitä hyvää kosketusta. Joku että teet kaverin käteen harakka huttua keittää tai vastaavaa. Tärkeintä on se ilo ja onni siitä yhdessä jaetusta hetkestä” (VEO1)

Pienryhmätoiminta ja lasten jakaminen pienempiin ryhmiin päivän aikana nousi aineistosta esiin usein käytettynä tukikeinona leikin mahdollistamisessa. Viitala (2019) kuvaa aikuisen mukana olon ja pienryhmissä rakennettujen leikkitalanteiden olevan erityisen tärkeitä ohjausmenetelmiä vuorovaikutuksellisten leikkien tukemisessa.

”Kyllä mä noita kohdennettujen pienryhmiä jotenkin suosin. Että silloin kun oon näissä lasten tuen asioissa mukana, niin kyllä me paljon mietitään kohdennettuja pienryhmiä ja niihin niitä tavoitteita” (VEO2)

Turja ja Lipponen (2022) kuvaavat osallisuutta voivan haastaa kyky kommunikoida ja riittämättömät tiedot aiheesta, johon osallistua ja vaikuttaa. Sama haaste nousi esiin tutkimusaineistossa leikkiin kohdistuen. Turja ja Vuorisalo (2022) kuvaavat moniaistisuuden tukevan lasta silloin, kun oppimisessa on haasteita. Moniaistisuus ja kuvien avulla tukeminen nostettiin esiin tutkimusaineistossa leikin näkökulmasta.

”Esimerkiksi kauppaleikki ja lääkrileikki. Niihin saadaan aika näppärästi semmoiset kuvin tuetut, vähän niin kuin vuorosanat, mitä tässä tapahtuu. Ja sitten lapselle jäsentyy se leikki sinne päähän ja hän sitten saa siitä semmoisen mallin, kun sitä toistetaan monta kertaa. Ja sitten osaa käyttää sitä joskus itsekin” (VEO2)

Kuvien, leikkikuvien, leikkitaulujen ja toiminnanohjaustaulujen koettiin tutkimuksen mukaan olevan hyvä tukikeino leikeissä. Toimintataulujen avulla

myös lapset, joiden sanavarasto ei riitä sanallisesti leikkien rakentamiseen ja leikkeihin osallistumiseen, voivat osallistua yhteiseen leikkiin.

”Sitten tämmösille, joilla ei vielä oo oikein sitä sanastoa, niin on apuna näitä toimintatauluja. Esimerkiksi vaikka siellä autoleikissä, olisi sitten niitä ideoita kuvina. Että näytetään kuvaa: tankataan ja vaihdetaan renkaat ja muuta. Ja viitataan kuviin, että pitäisikö niiden vielä huoltaa ja tehdä tätä ja tätä. Ja sit laajentaa aikuisen ja kuvien avulla sitä leikkiä”.(VEO1)

Yhtenä tärkeänä tukikeinona kuvien lisäksi esiin aineistosta nousi aikuisen sanoittaminen, mallittaminen ja leikin auttaminen puhumalla lapsen puolesta. Pursin (2019) mukaan leikillinen keskusroolihaamo on havaittu tärkeäksi varsinkin niille taaperoikäisille lapsille, jotka jostain syystä jäävät ryhmätilanteissa toistuvasti leikin ulkopuolelle. Tutkimusaineisto vahvistaa aikuisen merkitystä keskusroolihaamona myös vanhempien lasten kohdalla. Aikuisen leikillisenä keskusroolihaamona oleminen nousi leikin sanoittamisen kautta esiin tämän tutkimuksen aineistossa.

”Sitten siinä itse leikissä se, että aikuinen on sanottamassa sitä leikkiä. Vaikka kotileikkiä: ”Kato, Ville teki puuroa, kysyisitkö sä nyt, että antaako se sitä sun vauvalle? Jos on S2 lapsi tai puhumaton lapsi, niin ikään kuin leikkiä hänen puolestaan, auttaa ja sanottaa, että mitä siinä leikissä tapahtuu. Että saa liitetty ne leikkijät yhteen ja kaikki mukaan leikkiin. Ja toinen on se, että jos lapsi lähtee vaelteleen tai muuten, niin aikuinen voi auttaa siinä, että mitäs tässä leikissä vielä voisi tapahtua ja mitäs tässä voisi käyttää ja suunnitella sitä leikkiä eteenpäin ja jatkaa leikkiä” (VEO1)

Turja ja Lipponen (2022) kuvaavat kuvien ja tukiviittomien toimivan toiminnan ohjauksen ja muistin tukena. Leikin tukemiseen soveltuvat samat moniaistiset tavat toimia. Tutkimuksen mukaan aikuisen malli, kuvat ja sanoittaminen tukevat leikin rakentamista ja jatkumista. Syrjämäen (2019) esiin nostama aikuisen rooli mahdollistajana ottaa huomioon sanoittamisen, mallittamisen ja monipuolisesti puhetta tukevien menetelmien käyttämisen merkityksen. Aineiston pohjalta moniaistinen tuki leikkeihin koettiin merkityksellisenä.

”Kyllä ne kuvat jäsentää sitä leikkiä paremmin, että se on ehkä semmoinen käytetyin tuki. Ja aikuisen kuuluu olla siellä mukana sanottamassa ja tavallaan omalla mallillaan mallittamassa sitä mukana oloa leikeissä”(VEO3)

5 TULOSTEN TARKASTELU

5.1 Tutkimuksen luotettavuuden arviointi

Tuomi ja Sarajärvi (2018) kuvaavat laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnin olevan moniselitteistä. Vilkan (2021) mukaan laadullisen tutkimuksen toteuttamista ja luotettavuutta ei voida pitää toisistaan erillisinä tapahtumina. Jokainen tutkimus on ainutkertainen (Vilka, 2021) ja siihen vaikuttavat useat eri tekijät. Tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa voidaan pohtia muun muassa tutkimuksen kohdetta ja tarkoitusta, aineiston keruuta, tiedonantajia sekä aineiston analyysiä ja raportointia (Tuomi & Sarajärvi, 2018).

Tässä tutkimuksessa luotettavuutta on arvioitu koko prosessin ajan. Tutkimuskohde ja tutkimuksen tarkoitus kietoutuvat ilmiön leikki ympärille. Leikin tärkeys ja merkitys korostuvat tutkijan omien kokemusten ja teorian pohjalta. Leikin ympärille liitetyt käsitteet aikuisen tuki, tuen tarve ja inklusiivisuus on valittu ja rajattu tutkijan mielestä tutkimuksen aiheeseen sopivien kriteereiden kautta. Näitä rajoituksia on pyritty avaamaan käsitteiden määrittelyn yhteydessä. Laajempi tutkimus olisi mahdollistanut käsitteiden tarkastelua eri näkökulmista, sekä kriittisempää suhtautumista käsitteisiin. Huomioitavaa luotettavuuden kannalta on ymmärrys siitä, että käsitteet ovat rajautuneet tutkijan valitsemiin näkökulmiin ja niiden käsittely on suhteutettu tutkimuksen laajuuteen.

Tutkimuksen tiedonantajiksi valikoitui kolme varhaiskasvatuksen erityisopettajaa. Valintaan vaikutti heidän erityisosaamisensa tuen asioissa sekä pitkä työkokemuksensa varhaiskasvatuksen erityisopettajan työssä. Aineistoa kertyi riittävästi kolmen haastattelun pohjalta, kun huomioon otetaan tutkimuksen laajuus. Pienen otannan takia yleispäteviä päätelmiä ei voida tutkimuksesta vetää. Laajemmalla otannalla ja varhaiskasvatuksen sekä esiopetuksen eri ammattiryhmiin kohdistuvalla aineiston keruulla tutkittavaa aineistoa olisi kertynyt enemmän. Jatkotutkimuksena tutkimusta voisi laajentaa ja kohdistaa tutkimus tarkastelemaan leikin mahdollistumista ja siihen käytettävien tukitoimien

toteutumista arjessa. Tässä tutkimuksessa leikin mahdollistumista ja tukikeinoja kuvattiin yleisellä tasolla.

Vaikka aineiston koko on pieni, on sen kautta syntynyt kuva leikin tukikeinoista ja mahdollistamisesta linkittynyt vahvasti aiempaan tutkimustietoon. Näin ollen voidaan ajatella, että tutkimuksen kautta pystytään kuvaamaan leikin mahdollistumista ja tukemista varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa ilmiönä suhteellisen hyvin ja luotettavasti. Tutkimuksessa on kuvattu ja perusteltu tehtyjä valintoja teorian rajaamisen, aineiston keräämisen ja analysoinnin suhteen. Tutkimus on suunniteltu etukäteen ja raportointi on tehty mahdollisimman yksityiskohtaisesti. Tutkimus on mahdollista toistaa. Tuomi ja Sarajärvi (2018) kuvaavat yksityiskohtaisen suunnittelun, toteutuksen ja raportoinnin olevan hyvän tieteellisen käytännön mukaista.

Sisällönanalyysi perustuu aina tulkintaan ja päättelyyn (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Luotettavuuden kannalta on otettava huomioon, että tutkimuksen analysoinnin aikana syntyneet luokitukset ovat muodostuneet tutkijan aineiston kautta muodostamista ajatuksista ja mielikuvista. Tutkija on pyrkinyt objektiivisuuteen, mutta subjektiivista näkökulmaa on mahdotonta häivyttää kokonaan pois tämänkaltaisessa tutkimuksessa. Tutkimus on toteutettu teknisesti hyvän tieteellisen käytännön mallia seuraten. Tuomi ja Sarajärvi (2018) kuvaavat tämän pitävän sisällään muun muassa rehellisyyttä, yleistä huolellisuutta, eettisesti kestäviä tiedonhankintatapoja, sekä muiden tutkijoiden työn kunnioitusta.

5.2 Johtopäätökset ja pohdinta

Tutkimustulosten valossa mielenkiintoinen johtopäätös kohdistuu siihen, kuinka leikin mahdollistuminen varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa liittyy yhteen kaikkiin niihin tekijöihin, joiden aiempien tutkimusten mukaan on todettu vaikuttavan lapsen hyvinvointiin (Mm. Kallinen, 2021; Jantunen ym., 2019), oppimiseen (Mm. Nurmiranta ym., 2019) ja kokonaisvaltaiseen kehitykseen (Mm. Helenius & Lummelahti, 2018; Koivula & Laakso, 2022). Myös näihin tekijöihin liittyvät turvallisuuden kokemus ja lapsen osallisuus painottuivat tutkimuksen tuloksissa.

Tutkimusaineisto selkeyttää kuvaa leikistä ja sen mahdollistumisesta inklusiivisessa varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. Tutkimus auttaa osaltaan kiinnittämään huomiota niihin pedagogisiin käytänteisiin, joilla jokaisen lapsen mahdollisuus leikkiin voi toteutua. Tutkimus itsessään ei nosta esiin uutta ja ihmeellistä tulosta. Se kuitenkin vahvistaa monia aiempia tutkimustuloksia ja tuo niihin leikin kautta omaa perspektiiviä.

Tutkimus tuo esiin aikuisen äänen ja ajatuksen leikin mahdollistumisesta ja siihen tarvittavasta tuesta. Mielenkiintoista jatkotutkimuksena olisi tutkia lasten ääntä. Kokevatko lapset, että heidän ryhmässään on jokaisen mahdollista liittyä leikkiin. Millaiset asiat lapset kokevat leikkiä mahdollistavan tai rajoittavan. Millaista tukea lapset kaipaavat aikuiselta leikkien sujumiseen ja onnistumiseen.

Tämän tutkimuksen peruslähtökohta leikin tukemiselle on inklusiivinen lähestymistapa, jota Turja ja Lipponen (2022) kuvaavat kaikkien lasten oikeutena oppia ja kehittyä yhteisessä ympäristössä, saaden pedagogisesti laadukasta kasvatusta ja opetusta. Leikin näkeminen pedagogisesti tärkeänä osana varhaiskasvatusta ja esiopetusta, sekä jokaisen lapsen oikeutena, on merkityksellistä. Eerola-Pennanen ym. (2022) tuovat ilmi, että tämä ei ole itsestäänselvyys, sillä lasten oppimista ja yhdenvertaista osallistumista haastavat muun muassa kieleen, kykyihin ja toiminnallisiin rajoitteisiin liittyvät tekijät. Nämä samat tekijät nousevat tutkimuksessa haasteina esiin leikin mahdollistumisessa. Huomion kiinnittäminen leikin toteutumista haastaviin asioihin on tärkeää. Ennakoinnin ja havainnoinnin merkitys korostuu, silloin kun leikkiminen vaatii tukea. Tärkeää on tiedostaa, ottaa huomioon ja käyttää erilaisia tukikeinoja, jotta jokaisen lapsen leikkiin liittyminen ja leikissä mukana oleminen mahdollistuu.

Loppujen lopuksi tutkimuksen kautta merkityksellisimpään rooliin nousee aikuinen. Aikuinen on tärkein tekijä mahdollistamassa ja tukemassa lapsen leikkiä varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. Lapset leikkivät. Se on heille luonnollista. Aikuisen tulee kuitenkin toimia mahdollistajana ja tukijana. Aikuisen tulee olla läsnä ja hakeutua yhteiseen leikkiin lasten kanssa. Viimeiseen kuvioon (Kuvio 1.) on tiivistetty tämän tutkimuksen tulokset. Ilo, motivointi, yhdessä tekeminen ja kokeminen ovat leikin mahdollistumisen pohjalla. Jokaisen lapsen yksilöllinen huomioonottaminen ja tukeminen on merkityksellistä. Turvallisuutta ja läsnäoloa unohtamatta. Leikin merkityksellisyyden ymmärtäminen on osa jokaisen lapsen oikeutta.

**LEIKIN MAHDOLLISTUMINEN
JA TUKEMINEN
INKLUSIIVISUUDEN
NÄKÖKULMA HUOMIOIDEN:**

Kiinnitä huomio:

- Turvalliseen ympäristö, johon jokainen tuntee kuuluvansa
- Toimintakulttuuriin, joka tukee, arvostaa ja kehittää leikkiä
- Leikkivälineisiin ja -ympäristöön, jotka mahdollistavat leikin

KUVIO 1. Yhteenveto tutkimustuloksista

LÄHTEET

- Brown, S. & Vaughan, C. (2009) *Play: how it shapes the brain, opens the imagination, and invigorates the soul*. Avery/ Penguin Group. USA. e-kirja.
- Cologon, K. (2010) *Better Together: Inclusive Education in the Early Years*. Open University Press. [9780195597011_SC.pdf \(oup.com.au\)](https://www.oup.com.au/9780195597011_SC.pdf)
- Eerola-Pennanen, P., Turja, L. & Lipponen, S. (2022) Yksilöinä ryhmässä. Teoksessa: Koivula, M., Siippainen, A. & Eerola-Pennanen, P. (toim.) *Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia*. s.277–293. Vastapaino. e-kirja.
- Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet. (2014) Opetushallitus. Määräyksen diaarinumero 102/011/2014. PDF. (luotu 19.6.2023). <https://eperusteet.opintopolku.fi/eperusteetservice/api/dokumentit/8962576>
- Heiskanen, N. (2019) Tuen prosessit ja lähtökohdat. Teoksessa: Pihlaja, P. & Viitala, R. (toim.) *Varhaiserityiskasvatus*. s.172–219. 2. päivitetty painos. PS-Kustannus. e-kirja.
- Heiskanen, N., Neitola, M., Syrjämäki, M., Viljamaa, E., Nevala, P., Siipola, M. & Viitala, R. (2021) Kehityksen ja oppimisen tuki sekä inklusiivisuus varhaiskasvatuksessa: Selvitys nykytilasta kunnallisissa ja yksityisissä varhaiskasvatuspalveluissa sekä esitys kehityksen ja oppimisen tuen malliksi. *Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2021:13*. [Kehityksen ja oppimisen tuki sekä inklusiivisuus varhaiskasvatuksessa \(valtioneuvosto.fi\)](https://www.valtioneuvosto.fi/julkaisut/kehityksen-ja-oppimisen-tuki-seka-inklusiivisuus-varhaiskasvatuksessa)
- Helenius, A. & Lummelahti, L. (2018) *Varhaiskasvatus perusteita*. Books of Demand GmbH. e-kirja.
- Hyvärinen, M., Suoninen, E. & Vuori, J. (2023). Haastattelut. Teoksessa: Vuori, J. (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/laadullisen-tutkimuksen-aineistot/haastattelut/>. Sivulla vierailtu 10.11.2023.

- Jantunen, T., Suutarla, S. & Heino, N. (2019) *Leikin taikaa. Miksi leikki on niin tärkeää*. Into.
- Juutilainen, J., Siippainen, A., Marjanen, J., Sarkkinen, T., Lundkvist, M., Mykkänen, A., Raitala, M., Rissanen, M-J. & Ruokonen, I. (2021) *Pedagogisia jatkumoa ja ilmaisun iloa! Viisivuotiaiden pedagogiikka ja taito- ja taidekasvatuksen nykytila varhaiskasvatuksessa*. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisu 9:2021. PDF. [PEDAGOGISIA JATKUMOITA JA ILMAISUN ILOA! – Viisivuotiaiden pedagogiikka ja taito- ja taidekasvatuksen nykytila varhaiskasvatuksessa \(karvi.fi\)](#)
- Kallinen, K., Nikupeteri, A., Laitinen, M., Lantela, L., Turunen, T., Nurmi, H. & Leinonen, J. (2021) Lasten arjen hyvinvoinnin tekijät. *Kasvatus & Aika*, 15(2). s. 4-21. <https://doi.org/10.33350/ka.80332>
- Kallio, A. (2023) Litterointi. Teoksessa: Vuori, J. (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. [Litterointi - Tietoarkisto \(tuni.fi\)](#) Sivulla vierailtu 5.11.2023.
- Kangas, J. & Brotherus, A. (2017) Osallisuus ja leikki varhaiskasvatuksessa: ”Leikittäisiin ja kaikki olis onnellisia!” Julkaisussa: Toom, A., Rautiainen, M. & Tähtinen, J. (toim), *Toiveet ja todellisuus: Kasvatus osallisuutta ja oppimista rakentamassa*. Kasvatusalan tutkimuksia, Nro 75, Suomen kasvatustieteellinen seura, Turku. s. 197-223. [content \(helsinki.fi\)](#)
- Koivula, M. & Hännikäinen, M. (2022) Kulttuurihistoriallinen lähestymistapa lapsen oppimiseen ja kehitykseen. Teoksessa: Koivula, M., Siippainen, A. & Eerola-Pennanen, P. (toim.) *Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia*. s. 126-154. Vastapaino. e-kirja.
- Koivula, M. & Laakso, M-L. (2022) Lapsen varhainen kehitys kommunikaation, vuorovaikutussuhteiden ja leikin näkökulmasta. Teoksessa: Koivula, M., Siippainen, A. & Eerola-Pennanen, P. (toim.) *Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia*. s. 155-185. Vastapaino. e-kirja.
- Koivula, M. & Eerola-Pennanen, P. (2022) Yhteisöllisyys ja yksilöllisyys. Teoksessa: Koivula, M., Siippainen, A. & Eerola-Pennanen, P. (toim.) *Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia*. s. 355-379. Vastapaino. e-kirja.

- Laakso, P., Pihlaja, P. & Laakkonen, E. (2020) Artikkel: Inklusiivisen pedagogiikan johtaminen varhaiskasvatuksessa. *Journal of Early Childhood Education Research*, Vuosikerta. 9, Nro 2. [content \(helsinki.fi\)](#)
- Laaksonen, V. (2014) *Lasten vertaissuhdetaidot ja kiusaaminen esikoulun vertaisryhmissä*. Väitöskirja. Jyväskylä studies in humanities 221. Jyväskylä University Printing House. [Lasten vertaissuhdetaidot ja kiusaaminen esikoulun vertaisryhmissä \(jyu.fi\)](#)
- Lehtinen, E. & Koivula, M. (2022) Leikki yhdistää lapsia ja aikuisia. Teoksessa: Koivula, M., Siippainen, A. & Eerola-Pennanen, P. (toim.) *Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia*. s. 256–277. Vastapaino. e-kirja.
- Nurmiranta, H., Leppämäki, P. & Hoppu, S. (2009) *Kehityspsykologia: Lapsuudesta vanhuuteen*. Kariston kirjapaino Oy. Hämeenlinna.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2023) Vastuualueet. Varhaiskasvatus. Lapsen Tuki Varhaiskasvatuksessa. [Lapsen tuki varhaiskasvatuksessa - OKM - Opetus- ja kulttuuriministeriö](#) Sivulla vierailtu 8.9.2023.
- Perusopetuslaki. 21.8.1998/628
- Pihlaja, P. & Neitola, M. (2017) Varhaiserityiskasvatus muuttuvassa varhaiskasvatuksen kentässä. *Kasvatus & Aika* 11(3) 2017. s. 70–91. [Varhaiserityiskasvatus muuttuvassa varhaiskasvatuksen kentässä - pdf \(journal.fi\)](#)
- Pihlaja, P. (2022) *Varhaiskasvatuksen erityisopettaja*. Varhaiskasvatuksen opettajien liitto VOL. PunaMusta, 1. painos. 8/202. [8419896a-varhaiskasvatuksen-erityisopettaja pdf.pdf \(vol.fi\)](#)
- Pihlaja, P. & Viitala, R. (2019) Varhaiserityiskasvatus suunnannäyttäjänä. Teoksessa: Pihlaja, P. & Viitala, R. (toim.) *Varhaiserityiskasvatus*. s. 12–23. 2. päivitetty painos. PS-Kustannus. e-kirja.
- Pursi, A. (2019). *Yhteisen ymmärryksen rakentuminen aikuisten ja lasten välisessä leikissä. Aikuisen roolit ja pedagogiset käytänteet varhaiskasvatuksen taaperoryhmässä*. Väitöskirja. Kasvatustieteellisiä tutkimuksia, numero 53. Helsinki. Unigrafia. 2019. PDF. [YHTEISEN YMMÄRRYKSEN RAKENTUMINEN AIKUISTEN JA LASTEN VÄLISESSÄ LEIKISSÄ: Aikuisen roolit ja pedagogiset käytänteet varhaiskasvatuksen taaperoryhmässä \(helsinki.fi\)](#)

- Pursi, A. (2022) Play. Teoksessa: Church, A. & Bateman, A. (toim.) *Talking whit children*. Kappale 15. Sivut 309-330. A Handbook of Interaction in Early Childhood Education. Published online by Cambridge University Press. 2022.
- Repo, L., Paananen, M., Eskelinen, M., Mattila, V., Lerkkanen, M-L., Gammelgård, L., Ulvinen, J., Marjanen, J., Kivistö, A. & Hjelt, H. (2019) Varhaiskasvatuksen laatu arjessa Varhaiskasvatussuunnitelmien toteutuminen päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 15/2019.
- Roos, P. (2015) *Lasten kerrontaa päiväkotia arjesta*. Väitöskirja. Tampereen yliopisto. [978-951-44-9691-2.pdf \(tuni.fi\)](#)
- Salminen, J. (2022) Kasvattaja lasten kehityksen ja oppimisen tukijana. Teoksessa: Koivula, M. Siippainen, A. & Eerola-Pennanen, P. (toim.) *Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia*. s. 235–256. Vastapaino. e-kirja.
- Salminen, J. & Poikonen, P-L. (2022) Opetussuunnitelma pedagogisena työvälineenä. Teoksessa: Koivula, M., Siippainen, A. & Eerola-Pennanen, P. (toim.) *Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia*. s. 77–109. Vastapaino. e-kirja.
- Salo, L. & Salmi, K. (2018) Vuorovaikutuksellisen leikin rakentuminen ja sen tukeminen varhaiskasvatuksessa. Teoksessa: Kangas, J. & Fonsen, E. (toim.) *Leikin ammattilaiset. Leikki ilmiönä ja varhaiskasvatuksen toimintamuotona*. Opettajankoulutuslaitoksen muut julkaisut, Helsingin yliopisto.
- Syrjämäki, M. (2019) *Leikkien, havainnoiden, kannatellen. Vertaisvuorovaikutusta vahvistavaa pedagogiikkaa varhaiserityiskasvatuksen toimintaympäristössä*. Kasvatustieteellisiä tutkimuksia, numero 59. Yliopistopaino Unigrafia, Helsinki. PDF. [Leikkien, havainnoiden, kannatellen: Vertaisvuorovaikutusta vahvistavaa pedagogiikkaa varhaiserityiskasvatuksen toimintaympäristössä \(helsinki.fi\)](#)
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Kustannusyhtiö Tammi.
- Turja, L. & Lipponen, S. (2022) Oppimisen ja kehityksen haasteet. Teoksessa: Koivula, M., Siippainen, A. & Eerola-Pennanen, P. (toim.) *Valloittava*

- varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia.* s. 209–235. Vastapaino. e-kirja
- Turja, L. & Vuorisalo, M. (2022) Lasten oikeudet, toimijuus ja osallisuus oppimisessa. Teoksessa: Koivula, M., Siippainen, A. & Eerola-Pennanen, P. (toim.) *Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia.* s. 48–77. Vastapaino. e-kirja.
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022. Opetushallitus. Määräykset ja ohjeet 2022:2a. PDF. [Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022 \(oph.fi\)](#)
- Varhaiskasvatuslaki 540/2018
- Vilkka, H. (2021) *Tutki ja kehitä.* 5.päivitetty painos. PS-Kustannus.
- Viitala, R. (2014) *Jotenkin häiriöks. Etnografinen tutkimus sosioemotionaalista erityistä tukea saavista lapsista päiväkotiryhmässä.* Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä University Printing House. PDF. [Jotenkin häiriöks. Etnografinen tutkimus sosioemotionaalista erityistä tukea saavista lapsista päiväkotiryhmässä \(jyu.fi\)](#)
- Viitala, R. (2019) Inklusio ja inklusiivinen varhaiskasvatus. Teoksessa: Pihlaja, P. & Viitala, R. (toim.) *Varhaiserityiskasvatus.* s. 90–142. 2. päivitetty painos. PS-Kustannus. e-kirja
- Vuori, J. (2023) Laadullisen aineiston sisällönanalyysi. Teoksessa: Vuori, J. (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja.* Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. [Laadullinen sisällönanalyysi - Tietoarkisto \(tuni.fi\)](#) Sivulla vierailtu 25.10.2023
- Vuorisalo, M. (2019) Ken leikkiin ryhtyy-Leikki lasten välisenä sosiaalisena ilmiönä päiväkodissa. Teoksessa: Alanen, L. & Karila, K. (toim.) *Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta.* Vastapaino.
- Vygotski, L.S. (1982) *Ajattelu ja kieli.* Weiling+Göös.
- Yleissopimus lasten oikeuksista, 60/1991
- Wiman, A. (2022) *Hyvinvoiva lapsi oppii. Tunnetaitoja ja toiminnanohjauksen taitoja varhaiskasvatukseen, esiopetukseen ja alkuopetukseen.* Otavan kirjapaino Oy.

LIITTEET

Liite 1: Haastattelukysymykset

Tutkimuskysymys 1. Millaisiin asioihin huomiota kiinnittämällä jokaisen lapsen mahdollisuus leikkiin toteutuu?

HAASTATTELUKYSYMYKSET:

- Millaiset asiat kannustavat lapsia leikkimään?
- Millaiset asiat voivat rajoittaa lasten leikkimistä?
- Millaisena osana arkea leikki näyttäytyy varhaiskasvatuksessa/esiopetuksessa?
- Kuinka usein tuen tarpeisten lasten osalta pedagogiset tavoitteet liittyvät leikkiin/leikkiin mukaan pääsemiseen?

Tutkimuskysymys 2. Minkälaisilla pedagogisilla keinoilla leikkiä voidaan ohjata ja tukea inklusiivisten periaatteiden mukaisesti?

HAASTATTELUKYSYMYKSET:

- Millaisia pedagogisia tavoitteita leikkiin liittyen henkilökunnan työlle asetetaan?
- Millaisia pedagogista toimenpiteitä vasuihin/esiopseihin kirjataan leikkiin liittyen?
- Millä tavoin aikuiset ohjaavat lasten leikkiä arjessa?
- Millaisia pedagogisia ympäristöön liittyviä ratkaisuja voidaan tehdä leikin tukemiseen?
- Millaisia konkreettisia tukitoimia leikkimiseen voidaan käyttää?

Lopuksi:

- Mitä tulisi ottaa huomioon tukea tarvitsevien lasten leikeistä puhuttaessa?
- Mitä vielä haluat sanoa/koet tärkeäksi tämän aiheen osalta?

Liite 2: Tutkimuksen tulokset taulukoina

Taulukko 1. Leikkiä mahdollistavat tekijät

Yläluokat	Pääluokka
Ryhmään kuulumisen tunne Leikkikavereiden olemassaolo Turvallinen ilmapiiri	Turvallinen ympäristö, johon tuntee kuuluvansa mukaan
Yhteinen leikin suunnittelu Osallisuus Lasten leikki aloitteisiin tarttuminen Lasten mielenkiinnon kohteiden huomioonottaminen	Lasten osallisuuden ja mielenkiinnon kohteiden huomioon ottaminen
Aikuisen leikissä mukana olo Aikuisen läsnäolo Aikuinen mahdollistaa leikin Aikuinen luo tilanteita leikille Aikuisen rooli leikin tukemisessa ja ohjaamisessa Mahdollisuus saada aikuisen apua leikissä	Aikuisen läsnäolo ja mukana leikkiminen
Leikkiminen on osa arkea varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa Toimintakulttuuri, joka ymmärtää leikin tärkeyden Leikin kirjaaminen pedagogisiin tavoitteisiin ja tavoitteiden toteutumisen huomioonottaminen arjessa Aikuisen yksilöllinen tuki Leikkien havainnointi	Toimintakulttuuri tukee, arvostaa ja kehittää leikkiä
Leikkivälineet lasten saatavilla Monipuolisten leikkien mahdollistaminen Leikkiympäristön rikastuttaminen Mahdollisuus leikkiä pienemmissä tiloissa/pienryhmissä Leikkiympäristön tulee mahdollistaa leikki Leikkirauha Aikuinen takaa leikkirauhan Mahdollisuus pitkäkestoiselle leikille	Leikkivälineet ja -ympäristö mahdollistavat leikin

Taulukko 2.**Leikkiä haastavat tekijät**

Yläluokat	Pääluokat
Ei pääse mukaan leikkeihin Ei pidetyn leikkikaveri leima Leikissä tapahtuva kiusaaminen	Ei pääse mukaan leikkiin/ryhmään. Kokee ulkopuolisuutta tai turvattomuutta
Leikkikaverit, joita lapsi ei ole itse valinnut Taitamattomuus sanoittaa omia toiveita Aikuinen määrittää mikä leikki on sopiva Lasten ideoiden huomioonottamattomuus Lapsen vireystilaa tai mielialaa ei huomioida	Lasten osallisuuden toteutumattomuus/huomioimattomuus
Leikkiin liittymisessä on haasteita Leikkimisen onnistumiseen ja leikkien sujumiseen liittyy erityistä tuen tarvetta Aikuinen ei leiki mukana	Lapsen omat taidot eivät riitä itsenäiseen leikkiin liittymiseen tai leikin jatkumiseen. Aikuinen ei leiki mukana
Aikuisen kiire Pedagogisten tavoitteiden fokus ei ole leikeissä Leikkiaika on liian lyhyt Leikille on liian vähän aikaa	Leikki ei ole tärkein prioriteetti arjessa
Leikkiympäristö ei houkuttele leikkiin Leikkivälineet eivät ole lasten saatavilla Tilojen toimimattomuus Ympäristön äänet Ympäristön ylimääräiset ärsykkeet	Ympäristö ei tue leikkiä

Taulukko 3.**Pedagogiset keinot tukea leikkiä**

Yläluokka	Pääluokka
Aikuinen osallistuu leikkiin mukaan Aikuinen antaa positiivista palautetta Aikuinen ohjaa ja johdattelee leikkiä Aikuinen auttaa ristiriitatilanteissa Aikuinen auttaa leikin alkuun Aikuinen tukee lasta yksilöllisesti leikeissä	Aikuinen osallistuu leikkiin. Kannustaa, auttaa ja johdattelee leikkiä.
Leikin havainnointi Lasten ja vanhempien kanssa keskustelu Sosiogrammi Leikin kirjaaminen pedagogiseksi tavoitteeksi Tuen tarpeiden ja lasten vahvuuksien tiedostaminen	Havainnointi. Leikkijöiden vahvuudet ja tuen tarpeet tunnistetaan
Leikin suunnittelu etukäteen Leikkiympäristön miettiminen Timetimer, leikkiajan sopiminen etukäteen	Suunnittelu.
Leikkialueiden rajaaminen Erillisiin leikkitaloihin jakaminen Leikkiajan pidentäminen, leikkirauha Lelut ja leikkivälineet	Leikkitalojen rajaaminen
Strukturoitu leikki Ohjattu leikki Tuettu leikki Sääntöleikit Leikkimallin antaminen	Ohjatut ja strukturoidut leikit.
Pienryhmätoiminta Vuorovaikutusleikkikerhot	Pienryhmätoiminta
Kuvatuki Kuvien tuetut vuorosanat Toimintataulut Leikkitalun käyttäminen Aikuinen sanoittaa leikkiä Aikuinen auttaa sopimaan leikin kulusta	Kuvatuki. Sanoittaminen.